

У спеціалізовану вчені раду
Д 35.052.19
Національного університету
«Львівська політехніка»

79008, м. Львів,
вул. Князя Романа 1/3

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора юридичних наук, професора

Зозулі Євгена Вікторовича

на дисертаційне дослідження Парпан Уляни Михайлівни. на тему
«Правова природа вищої освіти в Україні: теоретико-правовий вимір»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю – 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політико-правових вчень

Свідомість відображає дійсність у формі знання, оцінного відношення до нього та практичного його застосування, ціннісних орієнтацій, які регулюють поведінку в юридично значимих ситуаціях. Рівень освітньої підготовки визначає й рівень знань особистості. Вища освіта передбачає глибоку повагу до правової основи держави; розуміння соціальної ролі права і переконання в необхідності точного дотримання його норм і принципів; готовність до повсякденного співставлення своєї поведінки з принципами і нормами закону і до сприяння формуванню такої ж позиції у інших членів суспільства тощо.

Актуальність обраної теми дослідження визначається тим, що сучасний стан соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку України, її прагнення стати повноправним членом світової спільноти, зумовлює необхідність підвищення духовно-культурного та морального розвитку населення, рівня освіченості громадян на основі надбань вітчизняної та зарубіжної правової науки, передового досвіду організації вищої освіти серед різних категорій населення.

Основним завдання освітньої підготовки є виховання майбутнього покоління, формування та розвиток у нього високої моральності та правової

свідомості й культури, що у комплексі визначають зміст правової освіченості та рівень володіння правовими знаннями.. Останнє є одним із чинників успішної виконання службових та посадових обов'язків, оскільки формує у них повагу до правових актів, які закріплюють права та свободи людини і громадянина, свідому дисципліну, почуття обов'язку перед народом та розуміння права як цінності.

В умовах наближення українського суспільства до європейських стандартів, необхідне формування якісно нового національного законодавства у сфері вищої освіти. Одним із перших кроків у цьому процесі повинно бути формування високого рівня правової підготовки та освіченості громадян. Одним із перших ґрунтованих досліджень даної проблематики є дисертація Парпан Уляни Михайлівни.

Важливим є те, що на актуальність даного дослідження вказує той факт, що вища освіта є одним із орієнтирів загальної освіченості населення.

Дослідження правової природи вищої освіти є актуальним ще і тому, що проведення реформування у сфері освіти потребує відповідних наукових досліджень. Так, ці питання були у певній мірі предметом наукових розробок у працях таких науковців як В. Бігун, В. Вовк, А. Козловський, М. Козюбра, В. Костицький, С. Максимов, В. Ортинський, П. Рабінович, С. Рабінович, О. Рувін, О. Скакун, С. Сливка, В. Сокурєнко, А. Токарська, М. Цимбалюк та ін.

Крім цього, необхідність удосконалення сучасної системи освітньо-правової підготовки, з одного боку, та відсутність комплексних наукових досліджень з цієї проблематики – з іншого, обумовлюють актуальність і важливість комплексного дослідження У.М. Парпан правової природи вищої освіти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано у контексті Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженими Національною академією правових наук України 03.03.2016 р., а також безпосередньо пов'язана з науково-дослідною роботою кафедри теорії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська

політехніка» «Філософські та теоретичні концепції держави і права» (державний реєстраційний номер 0113U001356).

Наукова новизна дисертаційного дослідження зумовлюється тим, що воно є першим комплексним науковим дослідженням у царині загальнотеоретичної юриспруденції, яке присвячене осягненню правової природи вищої освіти, містить низку нових наукових положень, висновків та пропозицій, які виносяться на захист.

Найістотніші результати дослідження, які відображають внесок у розробку означеної проблеми, зводяться до того, що вперше: проаналізовано правову природу вищої освіти на основі інтегрального підходу, що охоплює вивчення не лише форми, а й змісту цього явища; обґрунтовано переваги комунікативно-інституційного та міждисциплінарного підходів до пізнання теоретико-методологічних засад правової природи вищої освіти в Україні; узагальнено доктринальні підходи до розуміння поняття «вища освіта», на підставі чого обґрунтувати можливість диференціації її категоріального визначення; – на основі теоретико-правового аналізу визначено закономірності формування вищої освіти в Україні; визначено основні напрями розвитку вищої освіти в Україні; розкрито основну мету реформ вищої освіти як покращення її якості задля підвищення ефективності участі фахівців з вищою освітою, самої вищої школи в модернізації соціально-економічної системи держави, підвищення її конкурентоспроможності потребує термінової розробки реалістичної стратегії розвитку національної системи вищої освіти з урахуванням середньо-термінових та довготермінових перспектив; окреслено шляхи модернізації системи ліцензування та акредитації у вищій освіті в Україні, до яких віднесено: перегляд існуючих вимог до ліцензування і акредитації; вдосконалення механізмів фахової експертизи при ліцензуванні та акредитації; упорядкування показників та індикаторів діяльності закладів вищої освіти; забезпечення об'єктивності і прозорості даних процедур та ін.

Слід відмітити, що автором удосконалено: класифікацію функцій вищої освіти, що визначають її значення та місце в системі публічних відносин, на головні (гуманістична, культуротворча, економічна, соціальна) та додаткові

(сприяння національній безпеці держави, ідеологічна, виховна, стабілізуюча та адаптивна, контролююча і наглядова, стимулювання самоосвіти і самопідготовки та ін.); узагальнення розуміння сучасного стану ретроспективи європейського досвіду в українських реаліях; визначення перспективи підвищення ефективності функціонування вищої освіти в Україні; основні напрями модернізації вищої освіти в Україні та охарактеризовано їх зміст.

Крім вищесказаного, і це є позитивним моментом роботи, дістали подальший розвиток: узагальнення розуміння сучасного стану вищої освіти в країнах Центральної та Східної Європи та здійснено узагальнення їх досвіду; визначення особливостей американського досвіду розвитку вищої освіти; особливості сучасної філософії вищої освіти; сутність та значення модерної парадигми вищої освіти в Україні. Дисертація, загалом, є завершеною працею, в якій у логічній послідовності розкрита мета і завдання дослідження, складається із вступу, чотирьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків і списку використаних джерел.

У контексті дослідження питань, що становили проблематику дисертаційного дослідження, автор цілком слушно зауважує, що на початку ХХІ ст. перед Україною постало завдання активізувати процес становлення громадянського суспільства та розбудови правової держави, заснованих на принципах свободи, демократії та поваги до прав людини. Виконання вказаних завдань зумовлює здійснення кардинального оновлення соціального, економічного та політичного життя суспільства, яке, зокрема, супроводжується реформуванням вітчизняної правової системи та механізмів діяльності правотворчих, правоохоронних і правозастосовних органів. Подальший розвиток України як держави соціально-правового спрямування потребує формування у громадян високого рівня правосвідомості та правової культури.

Автор зазначає, що із теоретико-правової точки зору проблеми правової природи вищої освіти переважно розглядалися у межах аналізу правосвідомості, правової культури та правового виховання. Однак системне дослідження вищої освіти як правової категорії з огляду на євроінтеграційні

прагнення України не здійснювалося, через що виникла необхідність поглибленого теоретико-правового осмислення даного явища.

Розкриваючи теоретико-правові та методологічні засади вищої освіти автором справедливо зазначено, що показниками рівня вищої освіти є високий рівень засвоєння та розуміння норм права та реальних відносин у суспільстві, а також дотримання положень Конституції, законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Дисертантом проведено історичний ракурс формування вищої освіти в різних аспектах. Це надало можливість У.М. Парпан констатувати те, що сучасний поступ Української держави в руслі історико-правових засад формування вищої освіти, характеризується, з одного боку, тим, що національна освіта розпочала євроінтеграційні потуги для досягнення стандартів і осучаснення не лише вищої освіти, але й побудову і розвиток правового громадянського суспільства, задоволення потреб соціуму в отриманні високоякісної фахової підготовки. З іншого боку, закономірно, що, власне високі стандарти вищої освіти, правове громадянське суспільство сприятимуть в цілому формуванню передумов для досягнення Україною гідного місця у системі європейських народів. (с. 82).

У.М. Парпан визначає основні моделі університетської освіти в Європі: раціоналістична модель (спрямована на передачу знань, умінь і навичок); феноменологічна модель (зорієнтована на врахування індивідуальних особливостей студентів); Паризька модель (університет утворювали магістри); неінституційна модель (надання освітніх послуг за межами традиційних соціальних інституцій); білінгвістична модель (забезпечення якісної освіти); підприємницька модель (зорієнтована на науково-дослідницьку діяльність викладачів та студентів); академічна модель (забезпечення нових академічних стандартів); класична модель (поширення загальної освіченості, культурних традицій та духовного життя); науково-дослідницька модель (поєднання навчального процесу та наукових досліджень). (с. 96).

Дисертантка цілком аргументовано доводить, що прогресуюча швидкими темпами глобалізація кидає виклик існуючій системі вищої освіти України. За

останні роки відбувається становлення та розгляд вищої освіти як товару, де її комерціалізація виходить на рівень світового ринку не акцентуючи роль на самій якості освітніх послуг. Як не прикро, але цінність грошей викорінює роль справжніх цінностей, ринкові відносини – почали спеціалізуватися на таких сферах життя суспільства, де раніше їм не було місця (мистецтво, освіта, наука). Тому процеси комерціалізації освітніх послуг спрямовують освітню складову до неминучої трансформації всього процесу освіти, що був сформований протягом тисячолітньої історії існування освіти в університетах. (с. 119).

Слід погодитися з автором у тому, що реформи вищої освіти в Україні в сучасних умовах постіндустріального суспільства передбачають запозичення європейських стандартів, які відповідають викликам XXI ст. і які визначатимуть подальший розвиток як національної, так і європейської вищої школи на найближчі десятиліття. Власне це стратегічна мета української вищої освіти, яку вона має подолати шляхом реформування національної вищої освіти, запровадженням стандартів передових країн світу. Закономірно, що, власне високі стандарти вищої освіти, правове громадянське суспільство сприятимуть в цілому формуванню передумов для досягнення Україною гідного місця у системі європейських народів

Положенням і висновкам дисертації, що винесені на захист, притаманна оригінальність і належна наукова новизна.

Матеріали дослідження всебічно викладені у 35 публікаціях, з яких 1 монографія, 19 статей, що включені до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз, та 15 в збірниках тез наукових конференцій. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційного дослідження. Всі публікації підготовані дисертантом одноособово. Автореферат дисертації ідентичний за змістом основним положенням дисертації. Висновки здобувача щодо значущості її праці для науки і практики видаються правомірними.

Вирішення наукового завдання. Дисертація У.М. Парпан містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань, що виникають у

сферу функціонування вищої освіти. Викладені в роботі наукові положення заповнюють ряд прогалин, які існують в загальній теорії держави та права і нормативно-правовій базі, є основою для проведення подальших досліджень, вдосконалення правоохоронної та правозастосовної діяльності, юридичної освіти. Таким чином, найбільш важливі наукові та практичні результати дослідження вищої освіти мають різнопланове значення для юридичної науки та практики і можуть бути використані у науково-дослідній діяльності для подальших теоретичних пошуків при розробці вирішення проблем вищої освіти окремих категорій населення.

Також, до позитивних сторін дисертаційного дослідження, безумовно, відноситься високий ступінь практичної застосовності одержаних результатів. Зокрема, практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані при виробленні та розробленні загальних принципів вищої освіти, що здатна здійснювати цілеспрямований вплив на процес розвитку правосвідомості вітчизняного суспільства та держави, а також правової культури та обізнаності громадян, необхідності здійснення періодичного моніторингу стану правової освіти.

Втім, дисертація У.М. Парпан не вільна і від деяких дискусійних моментів. Вважаємо, що вона містить певні проблемні місця, урахування яких сприятиме подальшому розвитку її наукової творчості. Водночас необхідно звернути увагу, на питання, які могли би, на нашу думку, слугувати предметом дискусій на її прилюдному захисті.

1. У дисертаційній роботі обґрунтовано актуальність теми дисертації, показано її зв'язки з науковими програмами, планами, темами; висвітлено ступінь розробки та методологію дослідження; визначено мету та завдання роботи; охарактеризовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості щодо публікацій та форм апробації основних положень дослідження; вказано особливості щодо структури та обсягу дисертації, але чомусь не в повній мірі автором звернуто увагу на таку складову будь-якого наукового дослідження, як емпірична база та правозастосовна практика. Вважаємо, що від охоплення цих двох складових робота тільки б

виграла, особливо, що стосується порівняльно-правового аналізу функціонування вищої освіти.

2. Насамперед, як зауваження, варто вказати, що у тексті дисертаційної роботи автор оперує термінами «вища освіта» та «освітня підготовка», не вказуючи на їхні змістові особливості та взаємозв'язки. Відтак, вважаємо, що необхідно пояснити окреслену ситуацію, адже в теорії права та держави потребує уніфікованого підходу у вживанні термінів для збереження однозначності та чіткості понятійно-термінологічного апарату науки.

3. Також, як спонування до проведення подальших наукових досліджень, необхідним було б проведення порівняльно-аналітичного дослідження особливостей вищої юридичної освіти у різних правових системах сучасності, враховуючи сучасні тенденції її реформування в Україні.

Однак слід відзначити, що наведені недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та носять дискусійний характер. Здобутки дисертанта принципово переважають зазначені рекомендації.

У цілому дисертант запропонувала низку положень, що містять обґрунтовані та нові, ще не захищені дослідницькі результати в галузі загальнотеоретичних наукових розробок. Зроблені ним висновки і рекомендації носять предметний характер.

Оформлення дисертації відповідає положенням п. «Порядку присудження наукових ступенів» (постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567), які висунені МОН України до докторських дисертацій.

Зміст дисертації відповідає спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень - за якою вона подається до захисту, а зміст автореферату є ідентичним до основних положень дисертації.

Дисертацію У.М. Парпан можна вважати завершеною науковою працею, знайомство з якою буде корисним не тільки для науковців та теоретиків права, але й для практичних працівників – слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів, юрисконсультів, для яких дана проблематика стоїть дуже гостро. Крім того,

дана дисертація буде цікавою і для соціологів, політологів, культурологів та фахівців з інших спеціальностей. Отримані здобувачем результати мають належні кваліфікаційні ознаки та рівень наукової новизни і є достатньою мірою аргументованими.

Вважаю, що публікації й автореферат достатньо повно відображають зміст дисертації, а саме наукове дослідження відповідає вимогам МОН України щодо дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Отже, кандидатська дисертація Парпан Уляни Михайлівни «Правова природа вищої освіти в Україні: теоретико-правовий вимір», є самостійною завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності є внеском у розвиток права, а її автор, Парпан Уляна Михайлівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

професор кафедри загальноправових дисциплін

Донецького юридичного інституту МВС України

доктор юридичних наук, професор

Є. В. Зозуля

Підпис професора кафедри ЗПД

ДЮІ МВС України Зозулі Є.В. засвідчую:

начальника відділу режимно-секретного та

документального забезпечення

В.В. Котова